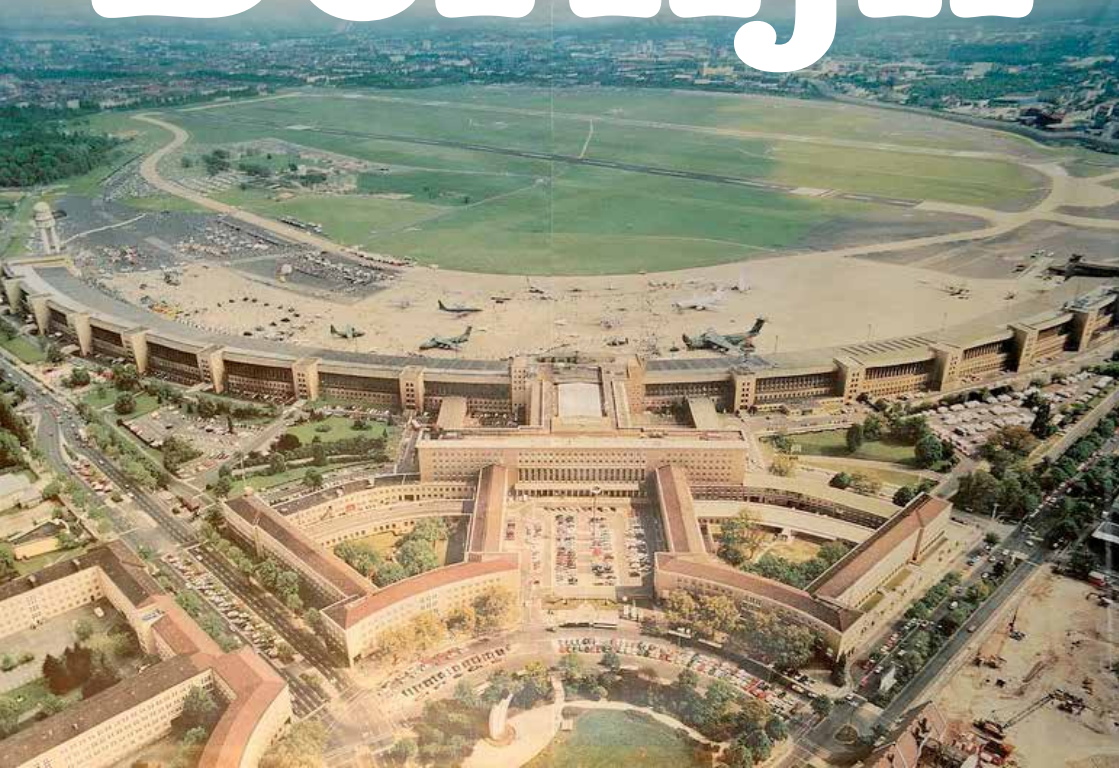

Berlijn

An aerial photograph of a large stadium complex in Berlin. The stadium features a large, oval green field in the center, surrounded by a wide, light-colored track or parking area. Several vintage cars are parked along the perimeter. The stadium is flanked by long, curved, multi-story buildings with a reddish-brown facade. The surrounding urban area includes roads, trees, and other buildings. The sky is clear and blue.

2016

bouwnetwerk

globaal programma

vrijdag 30 september

pagina 16

5:00 inchecken Schiphol
7.05 Schiphol heenvlucht vluchtnummer KL 1821
8.25 aankomst vliegveld Tegel
9.00 inchecken hotel

Intercityhotel Hauptbahnhof
Katharina-Paulus-Straße 5, Berlijn

daarna verder te voet en met OV

zaterdag 1 oktober

pagina 28

8:15 uur vertrek vanuit hotel
daarna hele dag fietsen

zondag 2 oktober

pagina 44

9:00 vertrek vanuit het hotel
daarna bustour naar Siedlungen

12:30 inchecken Tegel
14:30 terugvlucht vluchtnummer KL 1826
15.50 aankomst Schiphol

Colofon

Bouwnetwerk 2016
Marleen Vink
Els Franken
Birgit Hopff
Merel Bakker

Berlijn

geschiedenis, architectuur en stedenbouw

Rond 1200 ontstonden in het smalste deel van het Warschau-Berliner stroomgebied twee nederzettingen die door de Spree van elkaar gescheiden werden, Berlijn en Cölln. In 1307 werden deze twee rivaliserende steden één stad.

Stadsslot van de Kurfürsten

Berlijn kwam in 1442 onder de heerschappij van de Hohenzoller Kurfürsten. Dit zou zo'n 480 jaar duren. Meteen werd een begin gemaakt met de bouw van het vorstelijke Stadsslot. De bouwmeester Andreas Schlüter gaf het in 1698 zijn uiteindelijke uiterlijk. In 1950 is het Berliner slot afgebroken door de socialistische regering van de DDR. Momenteel is herbouw geïnitieerd, omdat de wind politiek en architectonisch uit een andere hoek waait.

Na de vrede op de dertigjarige oorlog in 1648 is de stad planmatig opgebouwd door de kunstminnende vorst Friedrich Wilhelm. Belangrijke aanleiding voor de vergroting was de toeloop van Franse protestanten, die moesten vluchten uit hun eigen land. Zo ontstonden onder andere de Barokke stadsuitbreidingen van Friedrichswerder en Dorotheenstadt en vanaf 1688 Friedrichstadt. In 1670 had Berlijn twaalfduizend inwoners; in 1712 was het met 60.000 inwoners één van de grotere steden van Europa. In 1780 waren het er al 147.000. Van 1871 tot 1890 neemt de bevolking toe van 900.000 tot 1,9 miljoen mensen. In 1910 zijn het inmiddels 3,7 miljoen geworden. Rond 2014 telt de stad 3,5 miljoen inwoners.

Hoofdstad van Pruisen

Berlijn werd in 1701 bevorderd tot hoofdstad van het koninkrijk Pruisen, nadat Kurfürst Friedrich III van Brandenburg zichzelf tot koning Friedrich I van Pruisen kroonde.

Zuidelijke Friedrichstadt

Mehringplatz

In de 18e eeuw had je naast Schlüter (Berliner slot) ook Philipp Gerlach die de zuidelijke Friedrichstadt met zijn drie geometrische pleinen realiseerde. (De Mehringplatz uit 1730 is één van die drie. Het ligt aan het zuidelijke uiteinde van de Friedrichstrasse, Lindenstrasse en Wilhelmstrasse. In de tweede wereldoorlog is het plein volledig verwoest. De buurt is in het kader van IBA 87 als stadsvernieuwinggebied aangepakt (programma van zaterdag, zie hoofdstuk over IBA 57 versus IBA 87).

Georg Wenzelaus von Knobelsdorff bouwde het Koninklijke operahuis en veranderde de Tiergarten vanaf 1741 in een lustpark voor de bevolking. Karl Gottfried Langhans schiep in 1788 de Brandenburger Tor, een monument van het romantisch classicisme. Andere architecten uit die tijd importeerden de Franse 'Architectuur van de Verlichting' in Pruisen. Pruisen was (wel) 'een staat in uniform'. 25% Van de Berlijnse stadsbevolking behoorde tot het leger. In 1806 trekken de troepen van Napoleon door de Brandenburger Tor. De bezetting duurde twee jaar.

Daarna volgde alweer een snelle ontwikkeling: de bijzonder breedgeëïënteerde wetenschapper Humboldt stichtte een universiteit; de architect Schinkel en de landschapsarchitect Lenné drukten hun stempel op het beeld van de stad. Met het neerslaan van de burgerrevolutie in 1848 was de hoop op een moderne liberale wetgeving vervlogen. In de tweede helft van de 19e eeuw zijn baanbrekende uitvindingen gedaan door bedrijven van wereldrang: Siemens (1847), Schering (1851), Agfa (1873) en AEG (1883) en vele andere. Rond de eeuwwisseling werd het verkeersnet uitgebouwd. In 1902 rijdt de eerste ondergrondse.

Rijkshoofdstad

In 1871 werd Berlijn Reichshauptstadt van het keizerrijk, nadat Bismarck de Länder tot Duitse natie samenvoegde. Daarvoor was Berlijn al de grootste industriestad van Duitsland geworden. De om- en uitbouw van de stad was explosief.

Sinds 1890 werden de arbeiderswijken enorm verdicht door de binnenhoven te bebouwen met dwarsgebouwen en zijvleugels. In 1910 werd met de eerste internationale bouwtentoonstelling (IBA) de strijd aangegaan met de huurkazernes. Door WO I kwam er geen praktisch gevolg, maar gaven de uitkomsten wel de weg aan voor de ontwikkeling in de jaren 20.

Tussen 1870 en 1920 werd de binnenstad, vooral Friedrichstadt, een dichtbebouwd handels- en bedrijfsgebied. Tegelijk werd de trek naar het westen versterkt. Stadsdelen voor midden en hogere burgerklassen ontstonden, zoals de Kurfürstendamm en zijstraten, de buurt rondom de Lietzensee en aan de Kaiserdamm in Charlottenburg, of het Bayerische Viertel in Schöneberg en het Rheinische Viertel in Wilmersdorf. Apart van deze stedelijke woongebieden ontwikkelden zich villawijken van Grünewald over Dahlem tot aan de Wannsee. Rond de eeuwwisseling van 1900 was Berlijn dé stad met de grootste villa's en de meeste huurkazernes.

De architectuur in deze tijd had vele gezichten van historiserend tot modern. Van de technische bouwkunst van het Anhalter Bahnhof van Schwechtens tot het klassieke Pergamon Museum volgens de Architectuur van de Reductie van architect Messel ging het naar de AEG Turbinenhal van Peter Behrens, wiens ontwerp de moderne stroming inluidde.

Republiek

Na WO I eindigt de monarchie; Keizer Wilhelm II krijgt onderdak in Nederland. Friedrich Ebert wordt de eerste burgerlijke president. Met de revolutie van 1918 werd de Republiek van Weimar gesticht (1919 tot officieel 1933). Deze periode heeft heel kort bestaan.

In 1920 versmelt het stadscentrum met 8 zelfstandige stadjes, 59 Landgemeinden en 27 Gutzbezirken tot 'Groot-Berlijn', dat in 20 gebieden wordt ingedeeld. Met de samenvoeging met de omliggende gemeenten werd Berlijn in 1920 de tweede grootste stad van Europa na Londen. Het republikeinse Berlijn werd van hoofdstad tot wereldstad.

Door geldgebrek na WO I werd lang niet alles gebouwd als gepland, maar de avant-garde ontwerpen lagen er wel. We hebben het over Hugo Häring, Walter Gropius, Ludwig Mies van der Rohe, Bruno en Max Taut, Martin Wagner, Hans Scharoun naast de meesters van het expressionisme Erich Mendelsohn en Hans Poelzig. De architectonische (staal, beton, kleurig en wit) en stedenbouwkundige ideeën (licht, lucht en ruimte) van deze Duitsers hebben de internationale beroepsgroep enorm beïnvloed. Denk aan Bauhaus en de latere Auswanderung (de vlucht van de avant-garde).

De Siedlungen zoals Onkel Toms Hütte, Weisse Stadt, Siemensstadt en Hufeisen-

siedlung zijn geweldige woonbuurten. Woningbouwverenigingen, stedelijke woningdiensten en vakbonden zoals Gehag waar Bruno Taut voor werkte, zijn moediger opdrachtgevers dan private bouwers. De tradities werden doorbroken en Berlijn heeft daar zijn avant-gardistische en kleurige buurten uit de jaren 20 aan te danken.

De slechte woonomstandigheden in de stad waren hier niet mee opgelost. En het meeste wordt toch gebouwd door de traditionelen. (Zie ook de toelichting 'Siedlungen in het verlengde van fabriekswijkjes en tuinstadgedachte' Zondag op het programma).

Op naar het Derde Rijk

Na de wufte jaren 10-20 en de dure vrede van WO I worden midden jaren 20 onder andere door grote werkloosheid de Nationaalsocialisten gekozen. De Hitler-dictatuur van 1933 tot 1945 heeft zijn schouwtoneel in Berlijn, dat zich machtscentrum toont onder de naam Germania.

Na de machtsovername in 1933 veranderde er niet meteen iets in de bouwpraktijk. De woningbouw bleef van een bescheiden volume. De architectuur is niet direct verengd tot één stroming. Wel werden er vanwege propaganda grote bouwwerken aangevangen, zoals de uitbreiding van de Rijksbank door Heinrich Wolff, de bouw van het Rijksluchtvaartministerie en luchthaven Tempelhof (programma zaterdag) door Ernst Sagebiel en de Rijkssportvelden in Charlottenburg.

De aanstelling van de Generalinspektor für die Reichshauptstadt Berlin (GBI) leidde voornamelijk tot slopen van bestaande wijken zoals daar waar het huidige Kultur Forum en aan de Spreeboog bij de Rijksdag (programma vrijdag) is. Verder werden er megalomane plannen gemaakt voor zichtassen en bebouwing die weinig functioneel was en eerder als decor dienst zou doen. De bommen hebben aan het einde van deze periode de sloop verder gebracht en die is afgemaakt door nieuwbouw gebaseerd op het idee van tabula rasa.

bouw van de muur

Na de overwinning van de geallieerden is Berlijn het grootste aaneengesloten ruinegebied van Europa. De geallieerde machten delen de stad in vier zones. Na de valutahervorming in 1948 werpen de Sovjets een blokkade rondom de drie westelijke sectoren op en volgt de westerse luchtbrug om de bevolking te voorzien van goederen. De opstand in het oosten tegen de Sovjetoverheersing in 1953 werd neergeslagen. De uiteindelijke deling wordt bekrachtigd door de bouw van de muur in 1961. Daarmee ontstonden het Berlijn als onderdeel van de Bondsrepubliek Duitsland en het Berlijn als Hauptstadt der DDR.

Potsdam

Tegen Berlijn aan ligt Potsdam. Het is de oude residentie van de Brandenburgse Kurfürsten en sinds 1701 van de Pruisische koningen. Het gigantische slot Sanssouci met een tuin van 300 hectare begon in 1745 met een klein buitenverblijf voor Friedrich II om 'sorgenfrei' te verpozen.

De naam Potsdam is onlosmakelijk verbonden met het verdrag over de toekomst van Duitsland, dat werd gesloten in 1945 tussen de overwinnaars. Potsdam is nu hoofdstad van het Bundesland Brandenburg.

De naoorlogse tijd: wederopbouw of nieuwbouw?

De jaren 1945 tot 49 vormen de eerste fase in de naoorlogse ontwikkeling: de stad functioneerde nog als een eenheid. De sectoren waren wel al administratief ingesteld.

Van de 245.000 gebouwen was 20% totaal verwoest of zwaar beschadigd en 10% niet zomaar meer te gebruiken. De opbouw begon meteen na de capitulatie. De magistraat die door het Rode leger werd geïnstalleerd, stelde als eerste hoofd van het Bau- und Wohnungswesen Hans Scharoun aan (zie Kultur Forum, programma zaterdag).

Architecten die zich in de jaren 20 tegen de oude stad hadden gekeerd, zagen in de oorlogsvernietiging een kans voor de verandering: niet herstel maar nieuwbouw was het idee. Echter het "Neue Plan für Berlin" uit 1947 van de opvolger van Scharoun, Karl Bonatz, betrof het aanwezige wel in de plannen, niet zozeer conceptueel maar ingegeven door de praktische mogelijkheden. De bouwactiviteiten bleven beperkt tot dichtzetten van kogelgaten en zorgen voor een dak boven het hoofd. Nieuwbouw was niet mogelijk door gebrek aan geld, materialen en bouwbedrijven.

In de tweede fase vanaf 1949 was de administratieve deling een feit. Met de Marshallhulp ging West-Berlijn opbouwen. Nieuwe Siedlungen kwamen er en Siedlungen uit de jaren 20 werden uitgebreid, zoals Ernst Reuter Siedlung in Wedding, Otto Suhr Siedlung in Kreuzberg en Siedlung Britz-Süd in Neukölln. Alleen Siemensstadt (oorspronkelijk uit 1920-30) van Scharoun in 1957-60 (zie ook hoofdstuk Siedlungen, programma zondag) was werkelijk verder ontwikkeld, echter zonder de uiterlijke kwaliteit van de jaren 20 Siedlung te verbeteren of evenaren.

West-Berlijn ruimde hele gebieden op om zich voor te bereiden op de vereniging van beide delen. Men wilde niet de deling vormgeven door een eigen centrum te maken (het oude Mitte lag in Oost-Berlijn). Dit is toch wel gebeurd door de private prijsvragen en initiatieven voor bouw bij de Kurfürstendamm en het Ernst Reuter Platz. De bouwdienst bleef onbeweeglijk en concentreerde zich op het snelwegenplan voor heel Berlijn.

De bouwtentoonstelling Interbau (IBA) in 1957 werd georganiseerd als demonstratie tegenover de Stalinallee van het Nationale Aufbauprogramma van Oost-Berlijn. Deze Allee heet nu Karl-Marx-Allee en Frankfurter Allee. De architectuur volgde de Russische stalinistische vormgeving.

De ontwerpen van Interbau werden ook daadwerkelijk gebouwd, en wel in het voordien vernietigde Hansaviertel (zie ook hoofdstuk Siedlungen, programma zondag). Het werden vrijstaande gebouwen in het groen. Architecten waren o.a. Alvar Aalto, Walter Gropius, Oskar Niemeyer, Arne Jacobsen en Pierre Vago. (Zie toelichting op het programma: 'IBA 1957 en IBA '87: blijkt het verschil in opvatting in 50-er en 80-er jaren. Buiten het Hansaviertel kwamen er o.a. 'Unité d'habitation Typ Berlin' bij het Olympiastadion van Le Corbusier en de Kongresshalle (nu na de instorting van het schaaldak en opbouw heet het Huis van de culturen van de wereld) van de Amerikaan Hugh Stubbins.

Instandhouding werd beperkt tot één geval toen eind jaren 50 na emotionele debatten tot behoud van de Kaiser Wilhelm Gedächtniskirche werd besloten. In Oost-Berlijn had de opbouw van de industrie en bouw van woonruimte aan de periferie voorrang.

Het gedeelde Berlijn tot de val van de muur

Met de muur in 1961 konden de 50.000 werkers die dagelijks de grens overstaken van oost naar west, dit niet meer doen. Om arbeidskrachten uit West-Duitsland te lokken, werden premies in het vooruitzicht gesteld en vooral nieuwbouw in het groen. Dit verklaart de bouw van 20.000 woningen per jaar in de 60-er en 70-er jaren. Trabantenstädten als de flatwijken Märkische Viertel, Gropiusstadt en Falkenhagener Feld verzezen.

In Oost-Berlijn is vanaf 1962 de omvorming van het centrum ingezet. Voor het 800 hectare groot gebied is een stratenplan gemaakt dat zich van de Brandenburger Tor over de Karl Liebknechtstrasse en Karl Marx Allee tot aan de Frankfurter Tor uitstrekt. Het middelpunt werd het plein om de Fernsehturm van 365 m hoog en de losse bebouwing op de Alexanderplatz. Op de Fischerkiez met oorspronkelijk kleine perceeltjes en huisjes zijn 22-verdiepingtellende flatgebouwen gekomen.

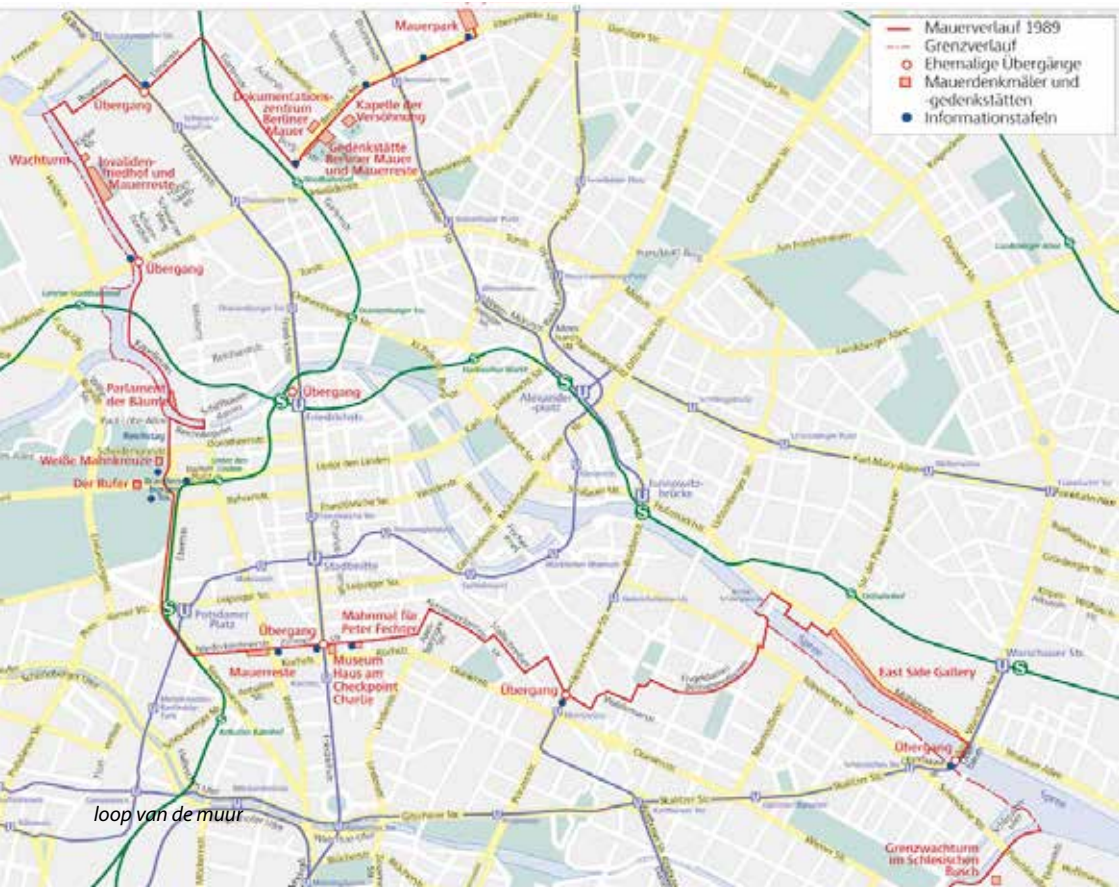
Ondertussen diende zich de noodzaak van stadsvernieuwing in Kreuzberg en Wedding aan. Dit was zo door de staat van de bouw daar, maar ook omdat de beschikbare grond aan de randen van de stad vrijgehouden worden voor de aanleg van

het wegnemen met het oog op een heel Berlijn.

Daarnaast werd hardnekkig de grond vrijgehouden bij het oude Midden om een Gesamt-Berlijn een kans te geven. Deze opstelling werd langzamerhand ingehaald door de gedachte aan een cultuurband (zie toelichting over Philharmonie, programma zaterdag) langs de Spree tussen Museumsinsel in Oost en Schloss Charlottenburg in West.

Als eerste werd de Philharmonie van Scharoun in 1960- '63 gebouwd, het spectaculairste voorbeeld van de "Berliner Schule". Op het leeggemaakte villakwartier stond het als een kathedraal in de woestijn. De Neue Galerie met de totaal andere architectuur van Mies van der Rohe, volgde twee jaar later. De Staatsbibliothek werd tegen het oorspronkelijke plan dwars over Reichstrasse 1, de Potsdamer Strasse, gebouwd. Nog steeds is dit gebied geen stedelijk weefsel.

De noodzaak van de stadsvernieuwing werd in de jaren 80 echt manifest met "Hinwendung zur Innenstadt- und Stadtreparatur". De demonstratieprojecten van de Bau-ausstellung. IBA 87 zijn gebouwd in zuidelijk Friedrichstadt, Luisenstadt, Kreuzberg-SO 36, Prager Platz en Tegel. Zij volgden de bestaande stadsplattegrond. Architecten waren Krier, Eisenman, Ungers, Kurokawa, Stirling, Hejduk, Hollein, Rossi, Grassi en Hadid.

Ook Oost-Berlijn heeft in de jaren 80 een nieuwe aanpak. De behoefte aan geschiedenis en urbaniteit deed in de binnenstad Neo-Historismus ontstaan, dat dan wel met prefab werd uitgevoerd.

De kwantitatieve woningvraag bleef het belangrijkste en zo ontstonden de prefabgebouwde flatwijken (Grosssiedlungen) Marzahn, Hohenschönhausen en Hellersdorf.

In Prenzlauer Berg en Mitte (beide vrijdag) is nog op grote schaal gesaneerd, zoals rond de Arkona Platz, omdat in de jaren daarvoor niets gedaan was om het verval te stoppen. In de uitbouw van de 'glansvolle socialistische kapitaal' had uiteindelijk de reconstructie van het centrum absolute prioriteit. Voorbeelden daarvan zijn Platz der Akademie (voorheen Gendarmenmarkt), delen van de Friedrichstrasse en de historiserende reconstructie van het Nikolaiviertel.

Hoofdstad van het verenigde Duitsland

Sinds 1989 is er geen West-Berlijn meer omgeven door de DDR. In een Duitse publicatie noemt men het: Berlijn als voorpost van het vrije Westen respectievelijk als etalage van het socialisme was er niet meer. De stad was weer hoofdstad en later ook weer regeringszetel van Duitsland, een natie die pas in de 19e eeuw (1871) is ontstaan uit de vele Länder.

Reichstaggebäude (1894, 1933, 1999), Bundeskanzleramt en Parlements kantoren (2001)

In de naoorlogse tijd was de houding om van grond af aan te beginnen. De 40-jarige deling van de stad en de tegengestelde politieke systemen hebben grote verschillen in het stadsbeeld doen ontstaan, hoewel de opvattingen over sloop en stedenbouw niet wezenlijk verschilden. Wel hield in het Westen de wens naar een weer verenigde stad de bouwplannen in de centrumstrook op, terwijl daarop in het Oostberlijnse Mitte niet geanticipeerd is.

Sinds de val van de muur is onder andere de vraag hoe je de twee stadshelften aan elkaar verbindt.

De muur om West-Berlijn was 155 km lang. Tot de muur behoorden ook 302 wachttorens en 20 bunkers, hondenopvang en 'Sperrgräben'. Sinds 1990 zijn de twee stadshelften met de Wiedervereniging van de twee Duitslanden aan elkaar gesmeed.

Metrostations in het oostelijke deel werden opengesteld. Behalve bebouwing van de muurzone in het centrum zoals de Potsdamer Platz (programma zaterdag) met kapitalistische hoofdkantoren volgde een inhaalslag in woningonderhoud in Oost-Berlijn en optrekking van de huren die decennia lang niet met de tijd waren meegegaan. De Reichstag werd vernieuwd en de rest van de regeringsgebouwen werden ernaast gebouwd. Na de prioriteiten volgend op de slechting van de muur, namelijk de bouw van het regeringscentrum en de aanheling in het Midden, zou de weg vrijkomen om de stad uit te breiden in het omliggende land.

Interessant is de discussie over masterplan en bouwregels in de stad tussen de stedenbouwkundige dienst versus critici en architecten en daarnaast de opvatting en praktijk van de investeerders als Sony en DaimlerChrysler. (Zie ook hoofdstuk 'Berliner Architekturstreit na de Wende aan de hand van Potsdamer Platz en Pariser Platz').

De continuïteiten en breuken in het stedenbouwkundige Berlijn zijn zoals mag worden verwacht nog goed zichtbaar, maar dit is misschien beter dan alles van tabula rasa af beginnen.

Een apart hoofdstuk is de discussie over hoe recht te doen aan de herinnering aan de nazi-tijd en het schuldgevoel ten opzichte van de slachtoffers, voorop de joden. Het ging in Berlijn met name om de duiding en vormgeving van het Holocaust Monument. Uiteindelijk is een ontwerp van Peter Eisenmann in 2005 gerealiseerd. De locatie is niet ver ten zuiden van de Brandenburger Tor (programma zaterdag).

Na de enorme uitgaven die de vereniging met zich meebracht en ondanks de wereldwijde financiële crisis vanaf 2008 kenmerkt Duitsland zich door een relatief voorspoedige economie. Daarbij is er het politieke leiderschap van het land onder aanvoering van Bondskanselier Angela Merkel. In hoeverre deze gegevens hun weerslag hebben in de ontwikkeling van de stad moeten we gaan zien.

Berliner Architekturstreit na de Wende aan de hand van Potsdamer en Pariser Platz

Potsdamer Platz

In het centrum lag de Potsdamer Platz net als de Brandenburger Tor en Reichstag "in de frontlinie tussen Oost en West". Daar kon je zien hoe de muur en de vrijgemaakte zone hadden ingegrepen in de stad.

Na de Wende werd de Potsdamer Platz het schouwtoneel van de verandering.

Er bestaat een romantisch idee van hoe het plein vroeger was. Bij nadere beschouwing blijkt het geen plein te zijn, maar een verkeersknooppunt, het belangrijkste in Berlijn, met slechts enkele uitgaansgelegenheden. Hier stonden de eerste elektrische straatlantaarns, later het eerste verkeerslicht van Europa; waar de eerste trein van de stad reed (1838) en het eerste U-Bahn station gebouwd werd. De bebouwing was wel 19e eeuwse gracieus en kleinschalig.

Het plein stond symbool voor een tijd dat Berlijn nog een wereldstad was. Symbool is het plein ononderbroken geweest: hier gooiden DDR-arbeiders met stenen naar de Sovjettanks tijdens de opstand op 17 juni 1953; hier slingerden luidsprekerwagens van beide zijden bittere propagandatekst over het IJzeren Gordijn. Nu met Sony en DaimlerChrysler is het de manifestatie van de nieuwe macht. In 1992 werd het plein de grootste bouwplaats van Europa. Er werd 25 miljard Duitse Mark geïnvesteerd.

Tot het zover kwam, heerste er de Berliner Architekturstreit. In tegenstelling tot de jaren 50 en 60 werd nu geëist dat het 19e eeuwse stratenpatroon werd gerespecteerd. Sony werd voorgeschreven twee overgebleven zalen van Esplanade te integreren in de nieuwbouw. Die zijn 70 meter verplaatst. Achter het groenige glas is nu een stukje binnenmuur en een oude marmeren haard te zien.

De drie wolkenkrabbers zijn voor Berlijnse begrippen groot. Helmut Jahn tekende voor de glazen toren van Sony; Renzo Piano voor de punt van DaimlerChrysler en ertussen staat een toren van donkere baksteen van Hans Kolhoff. Andere gebouwen zijn van Isizaki, Rogers en Moneo.

Voorschrift was een warme kleurstelling die samen met de oude rij lindebomen die alles overleefd hebben, een mediterrane sfeer geeft.

Om de hoek is het enorme verschil te zien tussen de opvattingen in de jaren 50/60 en de jaren 90. Op het Kulturforum met Philharmonie van Sharoun en de Neue Nationalgalerie van Ludwig Mies van der Rohe is niets te zien van een 19e eeuwse stratenpatroon van de dichtbebouwde buurt die hier ooit was.

Het Masterplan voor de Potsdamer Platz gaven de architecten Hilmer & Sattler de titel mee “Europese stad”: niet de Amerikaanse stad met losse torens, maar de compacte, complexe stad. Het stadsleven moest zich afspelen op straten en pleinen. Ook anders dan het Hansaviertel uit 1957 waar volgens de architectuurcriticus Gerwin Zohlen het fijn honden uitlaten is. De losse gebouwen worden door niets verbonden.

Adoratie van de 19e eeuwse stad werd door moderne architecten afgewezen. Geweest is geweest. Aan de ene kant van de Berliner Architekturstreit stond Hans Stimmann die in 1991 stedenbouwkundig directeur van Berlijn werd. Hij heeft zijn stempel op de wederopbouw gedrukt zoals Haussman in Parijs, maar dan in tegengestelde richting. Moderne architectuur moest bijdragen aan herstel van het oorspronkelijke stadsbeeld en niet zoals de Leipziger Strasse, de eerst zo levendige en chique winkelstraat, veranderen in een achtbaans snelweg met haaks daarop een hele rij flatgebouwen. Een belangrijk voorbeeld van de kritische architecten was Rem Koolhaas.

Stimmann wilde ‘kritische reconstructie’: gedisciplineerd, Pruisisch, terughoudend in kleurgebruik, van steen, liever recht dan gewelfd. Het historisch stratenpatroon diende gerespecteerd en 20% van het bebouwde oppervlak moest bestemd voor wonen.

De Berlijnse goothoogte, Traufhöhe, die in 1897 was bepaald op 22 meter, werd een ijzeren regel.

Verkoop van kleine percelen wilden de investeerders niet, wat de vraag opwerpt of de 19e eeuwse stad nog wel kan bestaan.

Potsdamer Platz ^vroeger zonder en met de muur

^huidige Potsdamer Platz

Pariser Platz

Het strengst was Stimmann op de Priser Platz en de aansluitende boulevard Unter den Linden. Rondom de Brandenburger Tor moesten de gevels zijn gebaseerd op de stadspaleizen die hier voor de oorlog stonden. Minstens de helft van elke gevel moest bestaan uit steen. De enige uitzondering werd gemaakt voor Günther Benisch, de grand old man van de democratische bouwkunst. De gevel van zijn Akademie der Künste is van glas.

Stimmann dwong Frank O. Gehry, wereldberoemd architect van gebouwen met wulpse rondingen, om zich in te houden. De man achter het spectaculaire Guggenheim-museum in Bilbao en de dronken en dansende gebouwen in Praag en Düsseldorf mopperde luidkeels over het keurslijf. Hij maakte keurig een rechte stenen gevel voor het bankgebouw met daarachter een sensationeel gewelfde vergaderzaal in de vorm van een gordeldier.

Om de hoek heeft de Britse architect Michael Wilford een stenen gevel met een gigantisch gat gemaakt waaruit zwevende zaaltjes steken in de wildste kleuren. Wat aan Unter den Linden is gebouwd kun je saai of zelfs lelijk vinden: het stadsbeeld klopt wel.

*Pariser Platz en Brandenburger Tor
links: voor de muur
rechts: huidige situatie
onder: met de muur*

Rem Koolhaas en Daniel Libeskind

Rem Koolhaas liep weg uit de jury voor het Potsdamer Platz-complex. Hij schreef dat door het teruggrijpen op de klassieke vormen van de 19e eeuw Berlijn een kleinburgerlijk, ouderwets, reactionair, onrealistisch, banaal, provinciaal en vooral amateuristisch stadsbeeld krijgt. Een verschrikkelijke verspilling van een unieke kans in het twintigste-eeuwse Europa. In retoriek moest Koolhaas alleen zijn meerdere erkennen in Daniel Libeskind.

Avant-gardistische, solitaire gebouwen hadden misschien niet een sfeervolle Potsdamer Platz opgeleverd wat het nu is voor de vele toeristen uit buitenland en uit Duitsland, die er jaarlijks met vele miljoenen naar toe trekken.

Het is opvallend dat de twee spectaculairste gebouwen in het nieuwe Berlijn nu juist zijn ontworpen door de twee luidruchtigste critici: het Joods Museum (fietsen we zaterdag langs) van Libeskind aan de Lindenstrasse en de Nederlandse ambassade van Koolhaas aan de Klosterstrasse. (Op het programma van vrijdag staat een bezoek aan de Nederlandse ambassade. Zie het hoofdstuk hierover.)

Koolhaas hield zich keurig aan de voorschriften van blokrandbebouwing en Traufhöhe, maar wel op geheel eigen wijze. Hij kreeg kort na de opening in 2003 de Architectuurprijs Berlijn voor de 'verrassende interpretatie' van de voorschriften. Koolhaas zei dat als er een goed kader wordt geboden, goede architectuur kan ontstaan.

De waardering voor Libeskinds ontwerp voor het Joods Museum is zeker niet minder. Hij won de prijsvraag uit 164 inzendingen.

Programma Vrijdag

architectuur - hergebruik - nieuwbouw

9:30 - 12:00 1. start wandeling vanaf hotel
olv. Christian Hajer over
- Overheidsgebouwen, Parlement
- Museumsinsel
- Humboldt Forum / Berliner Schloss
- Undergroundline U 55 bouwplaats
- Stadsmaquettes Berlijn

12:00 - 13:00 2. lunch

13:00 - 14:30 3. bezoek Nederlandse ambassade
Nederlandse ambassade,
Klosterstraße 50

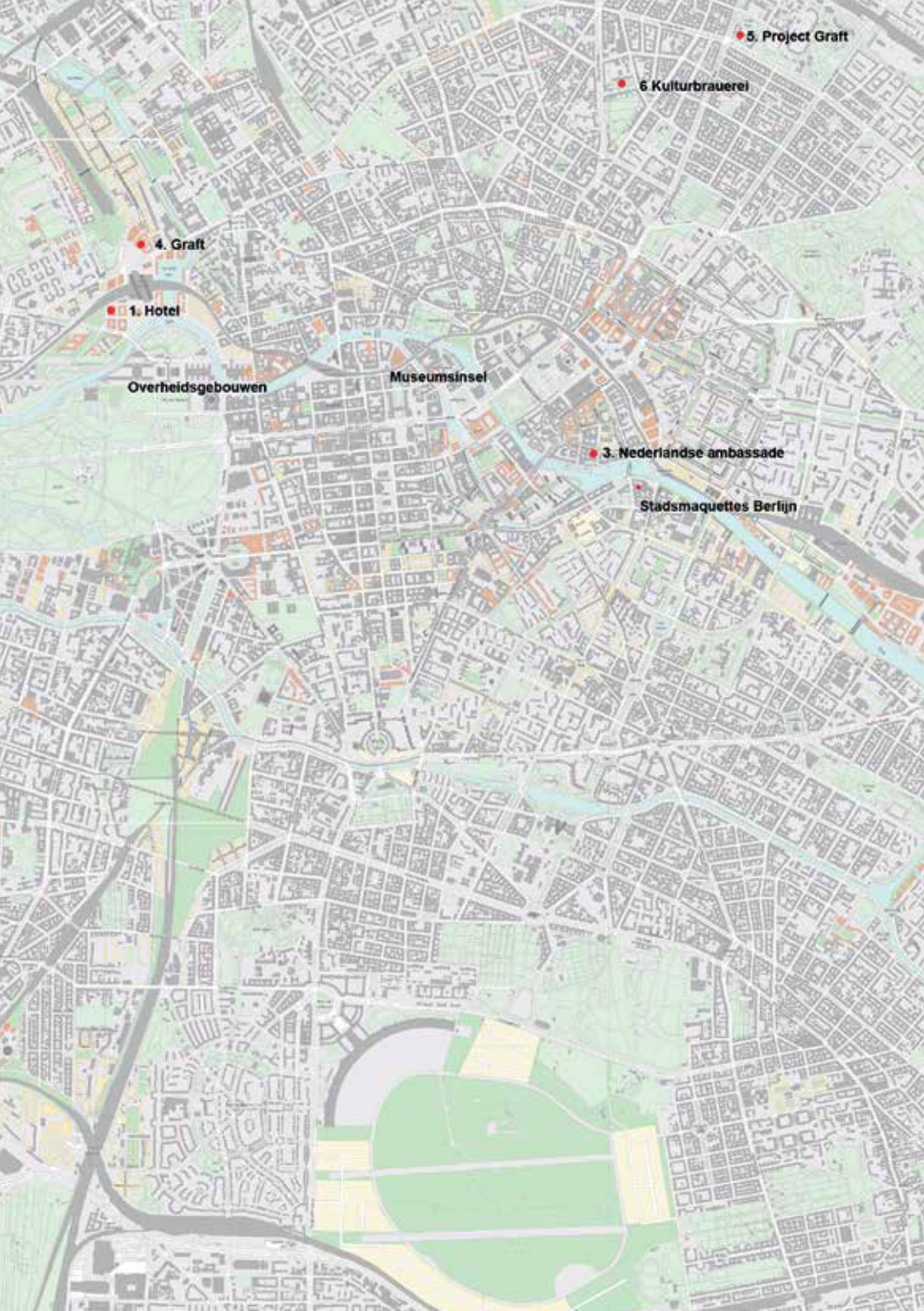
15:30 - 16:30 4. bezoek architectenbureau
Kantoor Graft
Heidestrasse 5

17:00 - 18:00 5. bezoek project Graft
Project Graft
Paragon Apartments
Danziger Strasse

18:30 uur 6. diner
KulturBrauerei
Schönhauser Allee 36-39

Daarna feest in de Kulturbrauerei!
op eigen gelegenheid terug naar het hotel

5. Project Graft

6 Kulturbrauerei

4. Graft

1. Hotel

Overheidsgebouwen

Museumsinsel

3. Nederlandse ambassade

Stadsmaquettes Berlijn

1. Stadswandeling

Reichstaggebäude (1894, 1933, 1999)

Het Rijksdaggebouw is het Duitse parlamentsgebouw in de hoofdstad Berlijn aan het Platz der Republik. Het gebouw dateert van 1894. Tot 1933 zetelde hier de Rijksdag, een voorganger van het huidige parlement, de Bondsdag. Het gebouw heeft de teloorgang van zowel het keizerrijk aan het einde van de 19e en het begin van de 20e eeuw meegemaakt, evenals de Weimarrepubliek en het Derde Rijk.

Het gebouw is in een eclectische stijl ontworpen door de Frankfurter architect Paul Wallot. De bouw werd in 1894 voltooid. De tekst Dem Deutschen Volke ("Voor het Duitse volk") op de voorgevel werd door keizer Wilhelm II aanvankelijk afgewezen en kon pas in 1916 alsnog worden aangebracht. In 1918 riep Philipp Scheidemann hier de republiek van Weimar uit.

De Rijksdagbrand van 1933 heeft het gebouw zwaar beschadigd. Deze brand was hoogstwaarschijnlijk aangestoken, maar de schuldvraag is nooit beantwoord. De Nederlandse communist Marinus van der Lubbe werd als dader opgepakt, vervolgd en gedood. Geruchten gaan dat Hitler zelf bevel zou gegeven hebben om deze brand te stichten. In reactie op de brand werd de noodtoestand uitgeroepen, waarna de nazi-partij de macht kon overnemen.

Tijdens de Koude Oorlog werd het zwaar beschadigde gebouw - dat nu lag in West-Berlijn, vlak tegen de Berlijnse muur opnieuw gerestaureerd en gemoderniseerd. De Westduitse regering zetelde in Bonn. Vanuit de veronderstelling dat de Duitse tweedeling nog decennia zou duren, werd in 1971 besloten het gebouw

niet meer te gebruiken voor politieke doeleinden en kreeg het de functie van Duits Historisch Instituut toebedeeld.

Toen in oktober 1990 Oost- en West-Duitsland herenigd werden, vergrootte dit de ambitie om de Reichstag opnieuw te gebruiken als onderdak voor het parlement. Na een jaar slaagde men in deze opzet en sinds 1999, na een jarenlange periode van verbouwingen, werd het parlement van het herenigde Duitsland definitief van Bonn naar Berlijn overgebracht. Aan het gebouw vonden ingrijpende architectonische aanpassingen plaats uitgetekend door architect Norman Foster, met de constructie van een transparante koepel op het midden van het dak. Vanaf het dak van het gebouw kan men door deze koepel de vloer van de hoofdetage en daarmee ook het vergaderende parlement zien. De transparantie ervan vormt als het ware een metafoor voor de werking van de democratie. Een deel van de Russische graffiti en kogelgaten uit 1945 is achter plexiglas geconserveerd.

Bundeskanzleramt en parlamentskantoren (2001)

Het Bundeskanzleramt is in 2001 in gebruik genomen, twee jaar nadat de Duitse regering in 1999 verhuisde van Bonn naar Berlijn. Met een oppervlakte van 12.000 m² is het een van de grootste gebouwen van een regeringsleider in de wereld. Het Amt staat aan de Platz der Republik direct tegenover een kantoorgebouw van het parlement. In de buurt staat het hoofdgebouw van het parlement, het Rijksdaggebouw. Samen met andere gebouwen hoort het Amt bij een formatie met de naam Band des Bundes.

Museumsinsel

Het Museumsinsel is een eiland in de rivier de Spree, midden in de stad Berlijn. In het begin van de 13e eeuw ontstonden hier de eerste vestigingen. Vanaf de 15e eeuw stond hier het residentiepaleis van de Brandenburgse keurvorst, later omgebouwd tot koninklijk en daarna keizerlijke residentie, het Berliner Stadtschloss, dat in 1950 werd afgebroken. Aan de noordzijde bevinden zich een aantal interessante 19e eeuwse gebouwen waarin vijf musea zijn gevestigd. Ook Berliner Dom ligt op dit eiland, een neo-barok bouwwerk, gebouwd in 1894-1905.

Een vele jaren durende restauratie van de verschillende musea is in volle gang, waarbij enkele musea soms voor een bepaalde periode gesloten zullen zijn. Inmiddels is de restauratie van de Alte Nationalgalerie en het Bode-Museum afgerond. Het Neues Museum is in 2009 heropend, waarna de restauratie van het Pergamon-museum en het Altes Museum van start zullen gaan.

Het Museumsinsel is door de UNESCO in 1999 tot werelderfgoed verklaard.

Alte Nationalgalerie

Gebouwd in 1866-1876 en ontworpen door Friedrich August Stüler in neo-classicistische stijl met een imposante trappartij. Het museum herbergt 19e eeuwse kunst. Het werd na een omvangrijke restauratie in 2001 heropend.

Altes Museum

Ontworpen door Karl Friedrich Schinkel, gebouwd tussen 1823-1828 en dus het oudste 19e eeuwse museum op het eiland. Het is een van de mooiste neo-klassieke bouwwerken ter wereld. Het ontwerp is gebaseerd op het antieke pantheon. In het museum is kunst uit de Griekse en Romeinse oudheid te vinden. Vanaf 2009 wordt het museum gerestaureerd.

Bode-Museum

Gebouwd 1897-1904, ontworpen door Ernst von Ihne in neo-ba-
rokke stijl. Gerestaureerd van 2000-2006. De collectie bestaat
voornamelijk uit beeldhouwwerken.

Neues Museum

Gebouwd 1841-1855 en ook ontworpen door Friedrich August Stüler. Het raakte zwaar beschadigd tijdens de tweede wereld-
oorlog. Pas in 1989 werd het gebouw van instorting gered. Na
een uitgeschreven competitie die werd gewonnen door archi-
tect David Chipperfield, die oude delen, gerestaureerde delen
en nieuwe ruimtes succesvol combineerde. In 1999 werd gestart
met de reconstructie van het gebouw dat in 2009 opnieuw werd
geopend. Het gebouw werd uitgeroepen tot gebouw van het
jaar 2011 en Chipperfield werd laureaat van de European Union
Prize for Contemporary Architecture.

De collectie bestaat uit onder andere uit de archeologische ver-
zamelingen van het Egyptisches Museum en Papyrus Collectie.
Een van de hoogtepunten van de collectie is het beeld "De
buste van de Egyptische Koningin Nefertiti".

Pergamonmuseum

Tussen 1910 en 1930 gebouwd naar een ontwerp van Alfred Messels en Ludwig Hoffmann. Het is een van de meest bezochte
musea van Berlijn en bezit een beroemde collecties antieke
kunst en archeologische opgravingen. In 2000 werd een ar-
chitectuurprijsvraag uitgeschreven voor een nieuw entree en
een vierde vleugel, die werd gewonnen door Ungers (Keulen).
Wegens renovatiewerkzaamheden zal het museum tot 2019
gesloten zijn.

Humboldt Forum / Berliner Schloss

Het Berliner Stadtschloss stond op het Spree-eiland op de Schlossplatz. Na de Novemberrevolutie van 1918 werd het slot als museum gebruikt. In de Tweede Wereldoorlog liep het gebouw flinke schade op, maar het kon na de oorlog nog gebruikt worden voor voorstellingen. Net als het voor het slot staande Kaiser Wilhelm Nationaldenkmal werd het Berliner Stadtschloss in 1950 op bevel van Walter Ulbricht, de partijvoorzitter in de DDR, opgeblazen. Op de plaats van het slot werd het Palast der Republik gebouwd, een paleis voor het volk, waar de Volkskamer zetelde. Na de Duitse hereniging werd besloten dit Palast der Republik af te breken. Dit was in 2008 klaar.

Palast der Republik

Berliner Schloss herbouwd

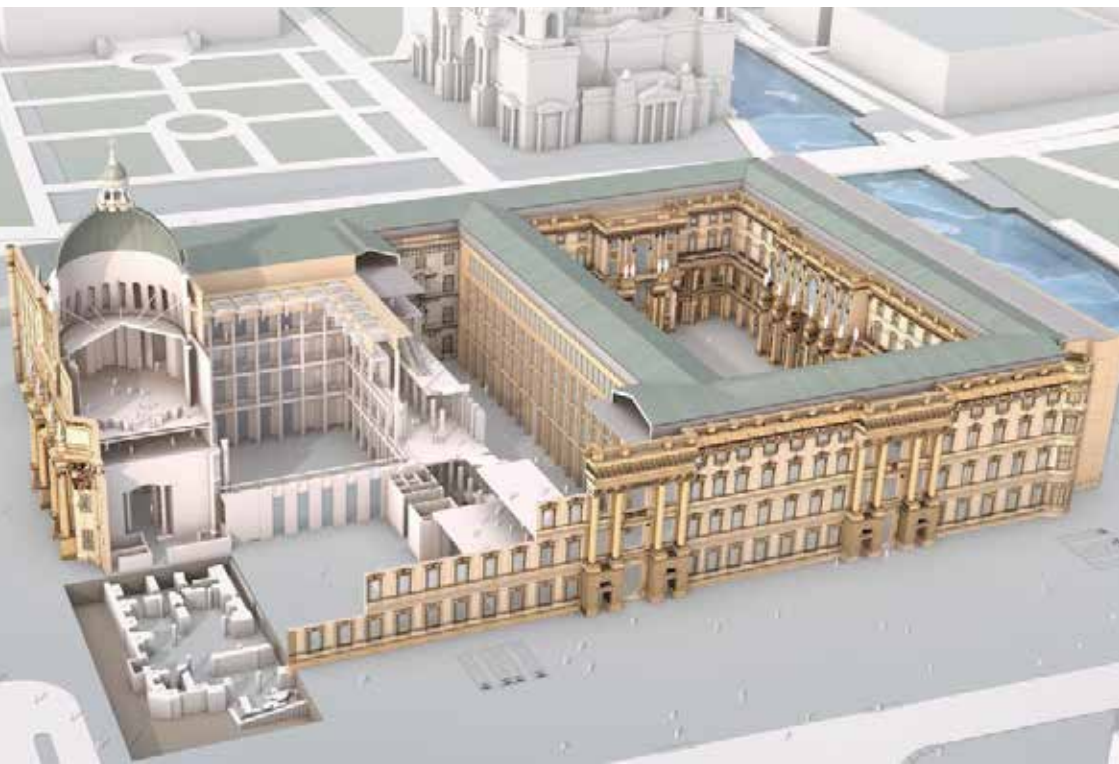
*Berliner Schloss,
historische foto*

Na een verwoede meningenstrijd over al dan niet teruggaan in de historie hebben de Duitse Bondsregering en het Berlijnse stadsbestuur in 2002 besloten het slot te herbouwen. Eind 2010 werd begonnen met de bouw. In 2019 is de oplevering voorzien van dit 'Stadtschloss Humboldtforum'. Het slot zal met een nieuwe indeling achter een oude façade oud en nieuw bij elkaar brengen. In het herbouwde slot zullen de niet-Europese verzamelingen van de Staatliche Museen zu Berlin, boekencollecties van de Humboldt Universität en de Berlijnse stadsbibliotheek worden ondergebracht. Er komt een bioscoop in, een passage met terrassen en ruimten voor conferenties en andere bijeenkomsten. Er komt een grote tentoonstelling over Berlijn. De Nederlander Paul Spies ging dit jaar aan de slag als hoofd van het curatorenteam voor deze tentoonstelling.

Humboldt Box

Stadsmaquettes Berlijn

3. De Nederlandse ambassade

Architect: Office for Metropolitan Architecture
Gebouwd: 2003-04

Nadat Berlijn in 1990 weer de hoofdstad van Duitsland werd, en in 1999 het parlement, de ministeries en de buitenlandse vertegenwoordigingen van Bonn naar Berlijn verhuisden, besloot de Nederlandse regering een nieuw ambassadegebouw te laten bouwen. Het gebouw moest in alle aspecten een symbool worden voor de goede relaties tussen Nederland en Duitsland.

Er is bewust gekozen voor een locatie in Mitte, het oude centrum van Berlijn. Het ambassadegebouw staat aan de Spree, op de hoek van de Klosterstraße en Rolandufer, met uitzicht op de historische binnenhaven, de drukke Mühlendamm-schleuse en de Friedrichsgracht, de enige gracht in Berlijn. Deze gracht werd in de 17e eeuw aangelegd door Nederlandse ingenieurs. Door deze unieke ligging aan het water met de bijzondere reflecties en lichtwerking heeft de locatie een bijna Nederlands karakter.

De opdrachtgever, het ministerie van Buitenlandse Zaken in Den Haag, koos na een Europese aanbesteding voor het concept van de Nederlandse architect Rem Koolhaas van het architectenbureau Office for Metropolitan Architecture (OMA) in Rotterdam. Het ontwerp moest niet alleen voldoen aan de eisen van de opdrachtgever, maar ook aan de strikte stedenbouwkundige voorwaarden die de stad Berlijn stelt.

In maart 2000 begon men met de bouw. De ingewikkelde bouw nam 3,5 jaar in beslag. Koolhaas ontwierp een gebouw dat een reflectie was van Nederland als een land met een open en moderne samenleving. De vrijstaande glazen kubus staat voor de Nederlandse soevereiniteit en openheid. Het nieuwe pand werd op 2 maart 2004 officieel geopend.

Bijzondere aspecten van het gebouw

De Berlijnse voorschriften voorzien in een gesloten bouwblok met een hoogte van maximaal 27 meter en bepalen dat een deel daarvan is bestemd voor woningen. Deze voorschriften stonden haaks op de wens van de opdrachtgever die een open en autonoom gebouw wilde. Rem Koolhaas heeft deze tegengestelde eisen verenigd door een vrijstaande kubus met ribben van 27 meter op één hoek te plaatsen met daaromheen een L-vormig gebouw waarin een deel van de installatietechniek en 3 dienstwoningen zijn ondergebracht. In feite wordt hiermee een gesloten bouwblok met een binnenhof symbolisch gerealiseerd.

Het hart van het ambassadegebouw is het zogenoemde traject dat zich grillig door het gebouw beweegt en op het dak eindigt. Het traject verbindt de kantoorverdiepingen en de representatieve ruimten op 'split level' met elkaar. Deze opzet verklaart de 11 verdiepingen die zijn ondergebracht binnen de 27 meter gebouwhoogte. Van buiten ziet men de werknemers lopen en andersom hebben de werk-

nemers zicht op de stad. Het traject vormt daarbij het verbindende onderdeel met de stad.

Er is een zichtlijn vanaf de oever van de Spree door de ambassade heen naar de Fernsehturm. Juridisch is vastgelegd dat dit uitzicht op de Fernsehturm niet mag worden belemmerd door de bouw van nieuwe objecten in deze zichtlijn. De Skybox, de 'vrij' zwevende zwarte kubus aan de westzijde van het gebouw met een magnifiek uitzicht op de Spree, dient om gasten te ontvangen.

De door het ministerie verworven kunst in het gebouw weerspiegelt Nederland en zijn bewoners en is hoofdzakelijk van Nederlandse kunstenaars. Alleen Andy Warhols 'Reigning Queens', de portretten van voormalig koningin Beatrix in de foyer, vormen hierop een uitzondering. Het kantoormeubilair is naar Nederlands ontwerp speciaal voor het gebouw ontwikkeld.

De constructies en installaties zijn uit het zicht geplaatst in de dikke betonvloeren, achter kastenwanden en in de verticale gevelopbouw. Een dubbele gevel zorgt voor isolatie en warmteafvoer en de vloeren zijn voorzien van koeling en verwarming. De volgende materialen zijn in het gebouw verwerkt: zichtbeton, aluminium, copaiva en zebrano hout, gietvloeren en travertin.

Voor het ontwerp van de ambassade werd de Architekturpreis Berlin 2003 toegekend en in 2005 de European Union Prize for Contemporary Architecture Mies van der Rohe Award.

4. architectenbureau Graft

GRAFT werd opgericht in 1998 in Los Angeles, California door Lars Krückeberg, Wolfram Putz and Thomas Willemeit, g. Gevolgd door vestigingen in Berlijn in 2001 en in Beijing in 2004. Inmiddels telt het bureau meer dan honderd medewerkers, verspreid over drie continenten. De naam GRAFT is ontstaan als 'Label' voor Architectuur, Stedenbouw, Stedebouw, Design, Muziek and the "pursuit of happiness". GRAFT onderwerpt zich niet aan de traditionele, virtuele en werkelijke grenzen tussen de werkelden en beschikken zo over een breder palet aan mogelijke oplossingen. Het bureau heeft meerdere internationale prijzen gewonnen en een divers scala aan gebouwen ontworpen over de hele wereld.

5. Paragon apartments uit 2013-2016

Periode: 2013-2016

Opdrachtgever: Trockland Management Group

Oppervlakte: 25,100 m²

Dit multifunctionele gebouw dat naast 217 appartementen ook een kinderdagverblijf, een café en een biologische organische supermarkt herbergt, bevindt zich tussen de dichtbebouwde stedelijke blokken van Prenslauer Berg en de open parkachtige bebouwing ten oosten daarvan. Het gebouw is een hybride van een gesloten blok en een open gebouw dat deels uit een ombouw van een drietal bestaande gebouwen (waaronder een ziekenhuis uit 1912) en deels uit nieuwbouw bestaat. Het voldoet aan de behoefte aan diversiteit in moderne stedelijke woongebouwen. Het complex telt drie binnenplaatsen. Vanuit de entree bereikt met de eerste binnenplaats, waarvan daan de appartementen worden ontsloten. Het oude ziekenhuisgebouw dat in de nieuwbouw is opgenomen, is daar nog altijd aanwezig. Ook de gangen en trappen van het ziekenhuis zijn herkenbaar, de bestaande grote verdiepingshoogte is gehandhaafd en geeft de appartementen ruimtelijke kwaliteit.

6. Kulturbrauerei

Stadsdeel Prenzlauer Berg (locatie van het CPO project en het restaurant Kulturbrauerei op vrijdag)

Prenzlauer Berg is een stadsdeel direct ten noorden van Mitte, het oude centrum dat tot 1989 onderdeel was van Oost-Berlijn. Terwijl in Mitte door de DDR-regering grote regeringsgebouwen werden neergezet en aan de buitenkant van Berlijn flatwijken ontstonden als Marzahn en Hohenschönhausen, werd de oude arbeiderswijk Prenzlauer Berg verwaarloosd. De grijze huurkazernes met binnenhoven en achterhuizen werden gaandeweg het domein van studenten, kunstenaars en "Alternativen". Deze "Alternativen" werden door het DDR-regime gedoogd.

Na 1989 profiteerde de wijk van de centrale ligging en de "alternatieve" bevolking, en oefende een grote aantrekkingskracht uit op nieuwe winkels en trends. De voormalige joodse wijk rond de Schönhauser Allee werd in ere hersteld met de restauratie van de synagoge aan de Rykestraße. Deze gentrificatie van Prenzlauer Berg bracht echter ook de nodige sociale problemen met zich mee. De problematiek en de geschiedenis van de wijk spelen een centrale rol in de roman Gedeelde stad, geheele stad. Berlijnse thriller (Soesterberg; Aspekt 2012) van Marianne Vogel.

De Berliner Kulturbrauerei is een industrieel gebouwen complex rondom hoven. Sinds 1974 heeft het complex de monumentale status. Vroeger in gebruik als brouwerij maar sinds 2012 het culturele hart van de wijk Prenzlauer Berg. Er zijn onder andere bioscopen , theaters , discotheken en event ruimtes.

Programma Zaterdag

architectuur- participatie

- 8:15 **uitdelen fietsen hotel**
1. Hotel, Katharina-Paulus-Straße 5
2. Holocaust monument
3. Sonycenter
- 9:00 - 10:00 **4. Berliner Philharmonie**
rondleiding
Herbert-von-Karajan-Str. 1
0049 30 25488-134
- 10:20 - 10:50 **5. IBA 1987**
- 11:00-12:00 **6. Gleisdreieckpark**
BRLO Brwhouse (Project Graft)
Schöneberger Str. 16
0049 30 55577606
- 12:00 - 13:00 **7. Lunch Villa Tomasa**
Kreuzbergstraße 62
0049 30 81009885
- 13:30 - 15:30 **8. Tempelhof**
Rondleiding
Tempelhofer Damm 7
0049 30 200 03 74-41
- 16:00 - 17:00 **9. architect Markus Hirschmüller**
co-creatieproject
Friesenstrasse 15a
0049 172 99 44 077
- 17.30 - 18.30 **10. Prinzessinnengarten**
Prinzenstrasse 35 – 38
fietsen inleveren uiterlijk 19:00 uur bij het hotel
- 19:00 **11. diner Peter Pane**
Invalidenstrasse 53
0049 30 39409301
op eigen gelegenheid terug naar het hotel

11. diner

1. Hotel

1

2

4

3

5

10

6

6

7. lunch

9

8

1. Vertrek hotel

2. Holocaust monument

Het Holocaustmonument (formele naam: Denkmal für die ermordeten Juden Europas) in Berlijn is een monument ter herdenking van de Jodenvervolgning tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het bestaat uit 2711 betonblokken variërend in hoogte van 20 cm tot 4,5 meter met een onderlinge tussenruimte van 95 cm. Onder het veld met de blokken is een expositieruimte ingericht. De Amerikaanse architect Peter Eisenman heeft het monument ontworpen. Het veld met de golvende blokken roept volgens hem een gevoel van desoriëntatie en isolement op en is symbolisch voor de ervaringen van de Joodse bevolking tijdens het nazibewind. Het monument werd op 10 mei 2005 ingewijd.

Philharmonie in het Kulturforum tussen Museuminsel en Schloss Charlottenburg

In het verhaal over de Potsdamer Platz kwam al aan de orde de omslag in denken over gepaste stedenbouw tussen de 60-er en 90-er jaren.

Vanaf begin jaren 60 kwam er een 'Kulturband' langs de Spree tussen het Museuminsel in Oost en Schloss Charlottenburg in West. Voor dit samenstel van losse gebouwen op vrijgevallen terreinen in Tiergarten was het niet de intentie om een multifunctioneel centrumgebied te worden. De oude Mitte was immers het centrum en moest dit in de toekomst weer worden voor Gesamt-Berlin. Dit bepaalde de planologie.

Als eerste werd de Philharmonie van Scharoun gebouwd (1960-63). Dit meesterwerk gaf de indruk van een "kathedraal in de woestijn". Twee jaar later kwam de Neue Nationalgalerie (1965-68) van een geheel andere architectuur. Dit gebouw van Ludwig Mies van der Rohe ging als "Parthenon van de 20ste eeuw" de geschiedenis in. Met de bouw van de Staatsbibliothek (1967-68) naar ontwerp van Scharoun werd het Kulturforum enorm uitgebreid in oostelijke richting: dit in afwijking van het stedenbouwkundig plan en bovendien dwars over de Potsdamer Strasse.

In de jaren 80 kwamen het Staatliches Institut für Musikforschung mit Musikinstrumenten-Museum der Stiftung Preussischer Kulturbesitz" (1979-80) en de Kammermusiksaal (1984-88) erbij.

3. Sony center

Ontworpen door de Duits-Amerikaanse architect Helmut Jahn en gebouwd tussen 1996 en 2000. Het gebouw omvat maar liefst 4013 m² en werd opgetrokken uit voornamelijk staal en glas. Het piazza in het hart van het Center met een waterpartij ligt onder een glazen dak. Het gebouw bevat naast kantoren ook een bioscoop met acht zalen, appartementenrestaurants, cafés en winkels.

Daimler Quartier

Dit complex werd tussen 1993 en 1998 aangelegd en omvat 19 moderne gebouwen, allemaal in een andere stijl en volgens een totaalontwerp van de architecten Renzo Piano en Christoph Kohlbecker.

4. Berliner Philharmonie

Philharmonie van Scharoun werd gebouwd in 1960-63. De uiterlijke vorm van de Philharmonie is door de zaal bepaald. Het tentachtige dak reikt tot grote hoogte. De plattegrond van de zaal wordt gevormd door drie vijfhoeken die op verschillende niveaus gedraaid zijn ten opzichte van elkaar. Het podium bevindt zich in het midden van de publieksruimte. De 2200 stoelen worden door twee- tot drie verdiepingen hoge schalen gedragen. Het plafond van de zaal is een levendig geheel van akoestische reflectoren en vrijhangende doeken en lampen. De onderliggende foyer met vrijliggende trappen is het negatief van de zaal. De gevelbekleding van geel aluminium werd bijna 20 jaar later pas op de betonnen gevels aangebracht.

Kammermusiksaal

Scharoun maakte voor de Kammermusiksaal al in 1971 een ideeënschets, waarop door Wisniewski het ontwerp in 1979 is ontwikkeld. De wezenlijke kenmerken van de Philharmonie werden bij deze "Kleine Philharmonie" overgenomen. De bouw volgde pas van 1984 tot 88.

5. Internationale Bauausstellung, IBA 1987

IBA staat voor Internationale Bauausstellung. De tentoonstellingen bestaan uit echt gebouwde wijken. De IBA in 1957 (Interbau) en de IBA '84-'87 illustreren de enorme verandering in denken over stedenbouw en huisvestingsopgave in verloop van 25 jaar. Dit verschil tussen de 50-er en 80-er jaren vond trouwens ook in Nederland en elders plaats. Op zaterdag bekijken we de IBA '84-'87 en op zondag de IBA 1957.

IBA 1987 was een architectuurtentoonstelling en stedenbouwkundig concept om in de Westberlijnse binnenstad bewoning terug te krijgen. Er waren twee onderscheiden programma's. Josef Paul Kleihues leidde het onderdeel Kritische Rekonstruktion waarbij oudbouw werd vervangen door nieuwbouw in het bestaande weefsel van de stad (IBA-Neubau). Hardt-Walther Hämer leidde het onderdeel Behutsame Stadterneuerung waarbij oudbouwgebieden gerenoveerd en aangeheeld werden (IBA-Altbau).

In het kader van deze laatste categorie ontstonden de zgn. 12 Grondbeginselen van de Stadsvernieuwing. De projecten lagen in südliches Tiergartenviertel, Kreuzberg (südliche Friedrichstadt voorheen Luisenstadt en SO 36), voorts op twee losse locaties: Tegelhafen en Prager Platz in Wilmersdorf.

In de naoorlogse tijd werden de bestaande bouwstructuren van hoogverdichte blokken met achterhuizen gesloopt, omdat ze kapot waren en gezonde levensomstandigheden er niet mogelijk waren. Tabula rasa, zoals rond de Kottbusser Tor, was nodig. Echter ook goede gebouwen liet men bewust vervallen om hoge kantoorgebouwen neer te zetten, bijvoorbeeld in Frankfurt-Westend. In de 60-er en 70-er jaren werd in Berlijn (en overal elders) de historische stad niet waardevol gevonden.

Kreuzberg, Postmodernisme van Rossi, 1981-1988

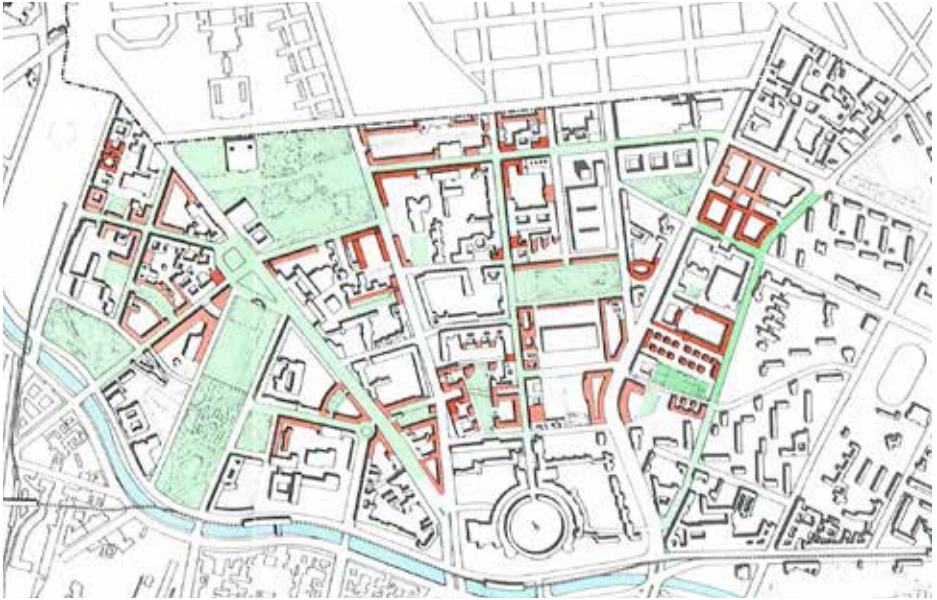

^ Alvaro Siza: apartemenblock bekend als Bonjour Tristesse, 1982

Tegen de afbraak en woningnood kwam verzet van vroegere bewoners, studenten en universiteiten. Zo maakte professor Ontwerpen aan de Berliner Hochschule für bildende Künste, Hardt-Walther Hämer, dit tot onderwerp van zijn lessen. Later kwam de politiek tot inzicht dat de dichte Blockbauung kwaliteiten kan hebben.

In 1977 was er de prijsvraag Strategien für Kreuzberg en in die tijd werden leegstaande huizen gekraakt (Instand(be)setzung). Voor de toekomst van de wijken werden nieuwe concepten ontwikkeld in samenspraak met bewoners. Dit is de basis van IBA 1987, dat sinds ruim 10 jaar in voorbereiding was geweest.

In vervolg op de IBA voerde een private partij, S.T.E.R.N. GmbH tot 1992 met dezelfde bemensing het vernieuwingsproces voort. In 1994 kreeg Berlijn voor de resultaten de European Urban and Regional Award.

Projectgebied IBA 1987

Prager Platz

Eén van de twee losse locaties van IBA 1987 is de Prager Platz in Wilmersdorf.

Op het plein monden vijf straten uit. Het is met het groen, de fontein, voetgangerszone en winkelpassage een verblijfscentrum voor de buurt.

In 1870 werd het plein door Von Carstenn als representatief en versierd middelpunt geconcepieerd. In 1904 werd groen aangelegd naar ontwerp van Richard Thieme en in 1907 werden woongebouwen opgericht in de stijl van de late Gründerzeit.

Vanaf het begin van de 20ste eeuw was de Prager Platz het culturele centrum in het westen van Berlijn. In de omliggende straten woonden bijvoorbeeld Albert Einstein en andere wetenschappers. Erich Kästner maakte in zijn kinderboek *Emil und die Detektive* gewag van het uitzicht op het plein.

De Prager Diele op de hoek van de Tautenaustasse was in de vroege jaren 20 het trefpunt van Russische intellectuelen die als emigrant of 'revolutietoerist' in Berlijn woonden. Deze waren o.a. Vladimir Nabokov, Ilja Ehrenburg, Boris Pasternak, en Maxim Gorki.

Na de Tweede Wereldoorlog was het kruispunt decennia lang omgeven door braakliggend terrein. In 1986, met IBA, werd het plein volgens de historische structuur opnieuw bebouwd.

In 2007 is een 3,3 meter hoge granieten beeld ter nagedachtenis aan de schrijver Rainer Maria Rilke geplaatst. Het werk van de beeldhouwer Miroslav Vochta is een geschenk van de stad Praag.

Joods Museum van Daniel Libeskind

Het Joods Museum aan de Lindenstrasse is een spectaculair ontwerp van de Amerikaanse architect Daniel Libeskind. Het vormt een uitbreiding van het Berlin Museum. De opening was in 2001. De zig-zagvorm van de met zink beklede betonconstructie wordt vaak met een bliksemschicht of afgebroken davidster vergeleken naar aanleiding van opnames vanuit de lucht. De zilverkleurige gevel is doorsneden door schuingeplaatste ramen en lichtstroken.

Je komt binnen via het oude Berlin Museum op een niveau onder maaiveld. Dit barokke gebouw uit 1735 van architect Philipp Gerlach was een gerechtsgebouw, dat sinds de jaren 60 als museum wordt gebruikt.

De plattegrond van de nieuwbouw verdeelt zich over drie assen, waarlangs de geschiedenis van de Europese joden wordt verteld. De eerste as gaat over de continuïteit (oneindigheid) van de geschiedenis en voert over een trap met dwarse lijnen op de vloer en in de vorm van betonbalken ook op het plafond.

De tweede as gaat over de diaspora en "exil" (verbanning, vlucht). Deze eindigt in de tuin met schuine vlakken en 49 begroeide betonpalen, die de verlorenheid van de vlucht symboliseren.

De derde as gaat over de Holocaust. Deze eindigt in een hoge, lege ruimte die de leegheid na de vernietiging laat voelen.

Het gebouw op zichzelf lijkt een een monument.

6. Gleisdreieck Park

Het Park am Gleisdreieck is een openbaar groen- en recreatiegebied in Kreuzberg en Schöneberg. Het park van ruim 31 hectare groot ligt op het braakliggende spoorterrein van de voormalige Anhalter en Potsdamer goederenstations. Het strekt zich uit van het Landwehrkanal tot over de Yorckstrasse tot aan de Monumentenbrücke. De aanleg werd van 2011 tot 2014 gerealiseerd.

Van het kopstation Anhalter Bahnhof is sinds de sluiting in 1952 en de sloop ervan in 1960 alleen het gelijknamige ondergrondse S-Bahnstation nog in gebruik. Een deel van de façade van het oude station staat er nog. Het goederenstation van het Anhalter Bahnhof, het Anhalter Güterbahnhof bevond zich ten zuiden van het eigenlijke station. Het goederenstation bleef in gebruik tot in de jaren 1980, waarna het in verval raakte. Een aantal oude spoorbruggen over de Yorckstraße herinnert nog altijd aan de bedrijvigheid van het station. In 2006 begonnen de werkzaamheden om het goederenstation op te nemen in het park.

BRLO Brwhouse in aanbouw
(Project Graft)

8. . Voormalige luchthaven Berlin-Tempelhof

De luchthaven werd in 2008 gesloten. Het vliegveld stamt uit de jaren 20. Dit Tempelhofer Feld werd daarvoor gebruikt voor militaire parades. Op zondagen werd het door de Berlijnse bevolking gebruikt als picknickgebied waar ook gesport kon worden. Zo waren rondom dit veld stadions gebouwd voor vrijetijdsactiviteiten als tennis en voetbal. In 1830 werd er een paardenrenbaan aangelegd. In 1909 heeft er een vliegdemostratie plaatsgevonden door Orville Wright, de Amerikaanse pionier.

De lichtgebogen terminal werd in 1926 gebouwd naar de elegante ontwerpen van Paul en Klaus Engler. Tempelhof stond aan de basis voor het ontstaan van de vliegmaatschappij Luft-Hansa in 1926. Met 32.000 passagiers per jaar was het één van de drukste vliegcentra van Europa.

In 1939 werd het nieuwe Tempelhof onderdeel van het plan voor Berlijn als hoofdstad van Hitlers Derde Rijk, het "Generalbebauungsplan für die Reichshauptstadt". De nazi-'hofarchitect' Albert Speer tekende voor dit plan. Tempelhof zelf werd ontworpen door Ernst Sagebiel.

Doordat de Tweede Wereldoorlog uitbrak, is het gebouw nooit helemaal afgebouwd. Tijdens de oorlog werd het vliegveld gebruikt door de Duitse Luchtmacht. Een ondergrondse bunker werd gebruikt voor het filmarchief van de Wehrmacht. In april 1945 werd dit vernietigd door een brand, toen de Russische troepen de macht overnamen. Het waren de Amerikaanse troepen die dit vliegveld repareerden en herbouwden aan het eind van de jaren veertig.

Luchtbrug

Van juni 1948 tot mei 1949, tijdens de blokkade van de drie westerse zones van Berlijn door de Sovjet-Unie, heeft Tempelhof een vitale rol gespeeld als eindpunt van de Berlijnse Luchtbrug die de Geallieerden uitvoerden. De luchttroutes boden de enige toegang tot dit gedeelte van Berlijn en haar 2 miljoen inwoners. Gedurende 320 dagen voerden militaire vliegtuigen voedsel, medicijnen en alle andere belangrijke zaken, zoals steenkool aan.

Dankzij deze gebeurtenis tijdens de Koude Oorlog verbeterde het imago van Tempelhof in de ogen van de Berlijnse bevolking. Het vliegveld droeg niet meer het stigma van het nazi-tijdperk maar werd een plaats met een positieve

historische lading. Het ronde plein aan de voorkant van het vliegveld werd in 1951 omgedoopt in Platz der Luftbrücke. Een monument verrees om degenen te gedenken die tijdens de blokkade overleden.

Het vliegveld representeerde zich rond 1961 als een gateway voor DDR-burgers. Het was de enige manier om ongehinderd van West-Berlijn naar West-Duitsland te reizen. Later begonnen de bewoners dicht bij het vliegveld te klagen over vervuiling alsmede de toename van het geluid. In 1975 opende Berlijn een nieuw internationaal vliegveld, ongeveer 10 kilometer ten noordwesten van Tempelhof, in het stadsdeel Tegel. Sinds de val van de Berlijnse muur in november 1989 zag Tempelhof een opleving van de activiteiten: het vliegveld werd gebruikt voor kleinere vluchten.

Tempelhofer Park

Het besluit om de luchthaven in 2004 te sluiten, stuitte op verzet. Ook bondskanselier Angela Merkel was tegen; zij wilde Tempelhof laten ombouwen tot een kleine zakenluchthaven. Als gevolg van de uitkomst van een referendum is de luchthaven in 2008 gesloten. De luchthaven fungeert inmiddels als stadspark, dat in 2010 werd geopend. In 2014 gaf een referendum aan dat de meerderheid tegen de plannen was om het vliegveld te bebouwen.

9. HS architects: Markus Hirschmüller

opdrachtgever:	Baugruppe Friesbees
energystandaard:	passieve woningbouw
oppervlakte gebied:	1645 m ²
gebouwd:	2011-2012

In 2012 zijn hier ca. 220 woningen gerealiseerd in 14 woongebouwen door onafhankelijke verenigingen van eigenaren. De woongebouwen liggen rondom een collectieve tuin. De opdrachtgever Friesbees bestaat uit 11 gezinnen. HS architecten heeft voor hen een van de woongebouwen ontworpen, een geheel passief gebouw.

10. Prinzessinnengarten

De Prinzessinnengarten is een voorbeeld van stadslandbouw. Het ligt in Kreuzberg 36 tussen Prinzen-, Oranien- en Prinzessinnenstrasse. De tuin is ongeveer zo groot als een voetbalveld. Hier worden uitsluitend moestuinplanten (Nutzpflanzen) verbouwd op een ecologische manier. De tuin als geheel is mobiel: bar, keuken, werkplaats en opslagruimte bevinden zich in afgedankte zeecontainers. De teelt gebeurt onafhankelijk van de plaatselijke grond in bakken en zakken. De huur en verdere kosten worden gedekt door gastronomie, verkoop van groenten en vergoeding voor lessen en advies aan andere tuinen. Desondanks is veel vrijwilligerswerk nodig. De motivatie is ideëel; sociaal en ecologisch.

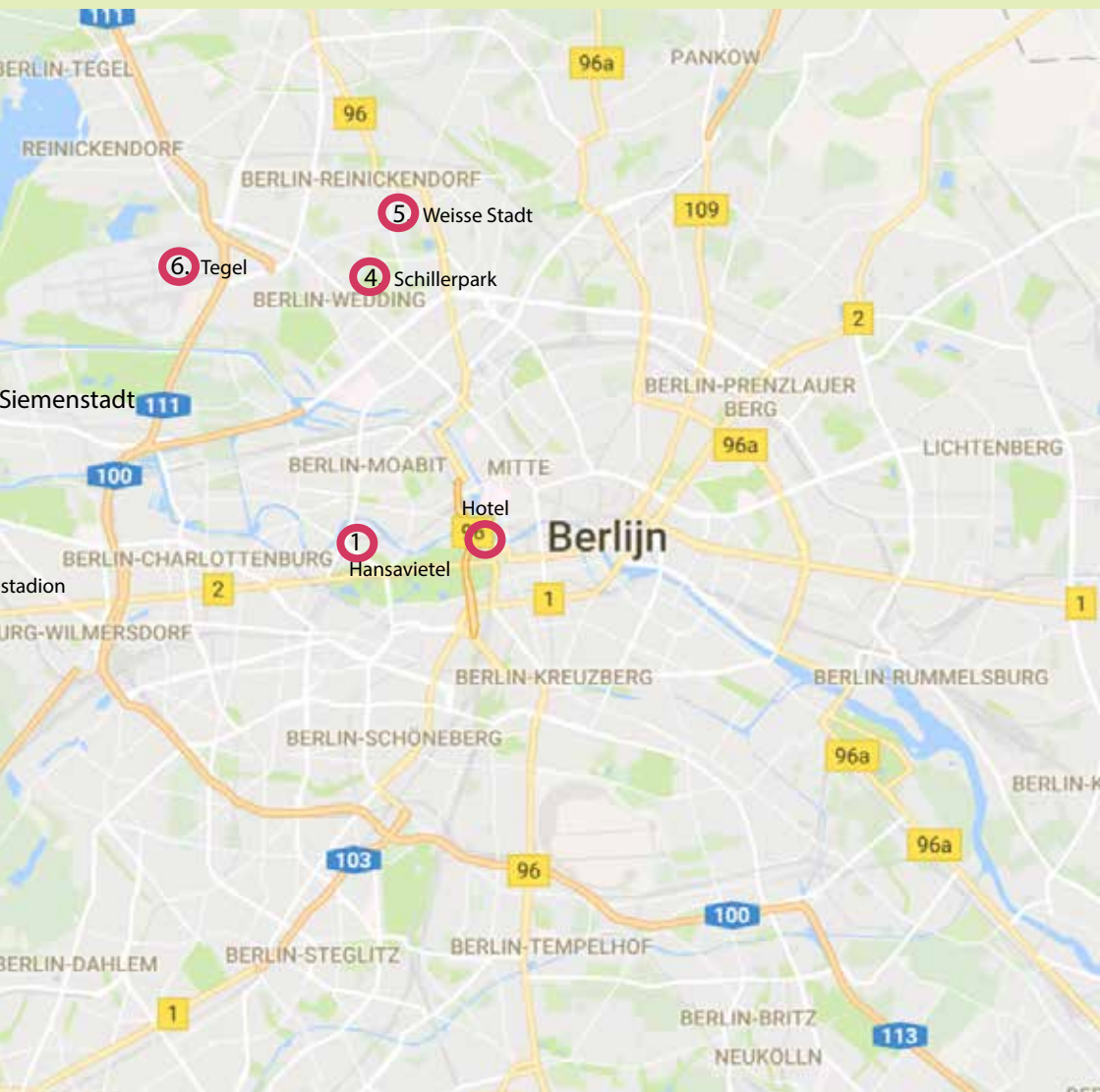

Programma Zondag

Siedlungen: tuinstadgedachte en fabriekswijken

9:00	vertrek vanaf het hotel
9:15	1. Internationale Bauausstellung 1957: Hansaviertel
10:15	2. langs Olympiastadion en Unité d'habitation
10:45	3. Siemensstadt
11:45	4. Siedlung Schillerpark
	5. Weisse Stadt (indien tijd over)
12:30 uur	6. Flughafen Tegel
13:00	Lunch Tegel
14:30	terugvlucht
15:50	aankomst Schiphol

Inleiding

Met de term 'Siedlungen' in het kader van de stedenbouw van Berlijn denkt men in eerste instantie aan de beroemde woonbuurten uit de jaren 20-30: ontworpen naar de tuinstadgedachte, met een progressief idee over volkshuisvesting en met een moderne architectuuropvatting (het Nieuwe Bouwen). Door het specifieke laten we de benaming (is nederzetting of tuindorp) onvertaald. Latere woongebieden uit de jaren 60 (Siedlung Spring Projekt Alte Jakobstr/ Ritterstrasse) en jaren 70 zoals de hoogbouwwijk Märkisches Viertel in West en Marzahn in Oost worden ook Siedlungen of Grosssiedlungen genoemd. Dit zou je vertalen in flatwijken.

In 1919 werd het Hobrecht Plan buiten werking gesteld. Daarmee brak de tijd van de Siedlungen van het Nieuwe Bouwen aan. Het Hobrecht Plan uit 1862 had voorzien in de kazernenhuurhuizen en had grove grondspeculatie tot gevolg. De nieuwe Siedlungen werden gerealiseerd in het kader van de bevordering van de woningbouw door de staat. De woonbuurten zouden wereldwijde roem oogsten. Rond 1920 ontstond Siedlung Lindenhof van Martin Wagner, gevolgd door Grosssiedlung Berlin Britz (Hufeisensiedlung) van Bruno Taut en Martin Wagner; de 'Waldsiedlung' Onkel Tom's Hütte in Zehlendorf van Bruno Taut, Otto Rudolf Salvisberg en Hugo Häring. Daarna volgden Siemensstadt, Schillerpark en Weisse Siedlung.

1. Internationale Bauausstellung 1957 : Hansaviertel

Interbau 57 was een internationale architectuurtentoonstelling in 1957 in West-Berlijn. Het zwaartepunt was het te herbouwen Hansaviertel. Daarnaast maakten ook de zgn Wohnmaschine (Unité d'Habitation-Typ Berlin van Le Corbusier) bij de Berliner Messe, het Olympisch Stadion en het congresgebouw (Kongresshalle, thans Haus der Kulturen der Welt) deel uit van de tentoonstelling.

De bebouwing van het in de Tweede Wereldoorlog verwoeste Hansaviertel werd vanaf 1956 ter hand genomen onder leiding van Otto Bartning. 53 Architecten uit 13 landen ontwierpen de gebouwen in de naoorlogse wederopbouw stijl. De gebouwen, voornamelijk hoogbouw, werden geplaatst in een parklandschap langs de Stadtbahn tussen de stations Tiergarten en Bellevue.

De wereldberoemde architecten hebben aan het eind van de jaren 50 met hun gebouwen in Hansaviertel een monument neergezet voor de avant-gardistische architectuur en stedenbouw. Zij documenteerden hiermee de "Gestaltungskraft der freien Welt in der Vielfalt ihrer Erscheinungsformen", zoals het achtlaagse woonblok van de Fin Alvar Aalto, het huis van Günther Gottwald met verschuifbare wanden, Gropius' gebogen flatgebouwen en de kleurige gevels van de Fransman Vago.

Objekt 28 O.H. Senn

Objekt 21 Van den Broek en Bakema

Objekt 25 arch. P.G.R. Baumgarten

Unite, le Corbusier

Het Hansaviertel, een eens zo geliefde burgerlijke wijk, in de oorlog bijna geheel verwoest, zou met het nieuwe plan symbool voor de vernieuwingsdrang van Berlijn worden. Het ging om een van de beste woonplekken van de stad. De stad had moderne accenten nodig. De Senaat van Berlijn noch de Bundesregering had geld. De enige mogelijkheid om dit ambitieuze project te realiseren was om aanvullende financiering uit de USA uit het Marshallplan te krijgen. De sociaaldemocratische economiesenator Hertz, die in 1933 naar Amerika emigreerde en na de oorlog was teruggekeerd, stelde voor om Marlene Dietrich in te schakelen. Zij wilde zich graag inzetten voor het plan, immers het symbool van de wederopbouw in internationale samenwerking. De deuren van banken en politiek gingen eenvoudig voor haar open. Aan het eind van haar leven kon Marlene Dietrich trouwens de hoge huur van haar woning in Parijs niet meer betalen.

IBA staat voor Internationale Bauausstellung. De tentoonstellingen bestaan uit echt gebouwde wijken. De IBA in 1957 (Interbau) en de IBA 1987 (zagen we op zaterdag) illustreren de enorme verandering in denken over stedenbouw en huisvestingsopgave in verloop van 25 jaar. Dit verschil tussen de 50-er en 80-er jaren vond trouwens ook in Nederland en elders plaats.

2. langs Olympiastadion en Unité d'habitation (Typ Berlin)

*Bauteil Bartning
Nordseite*

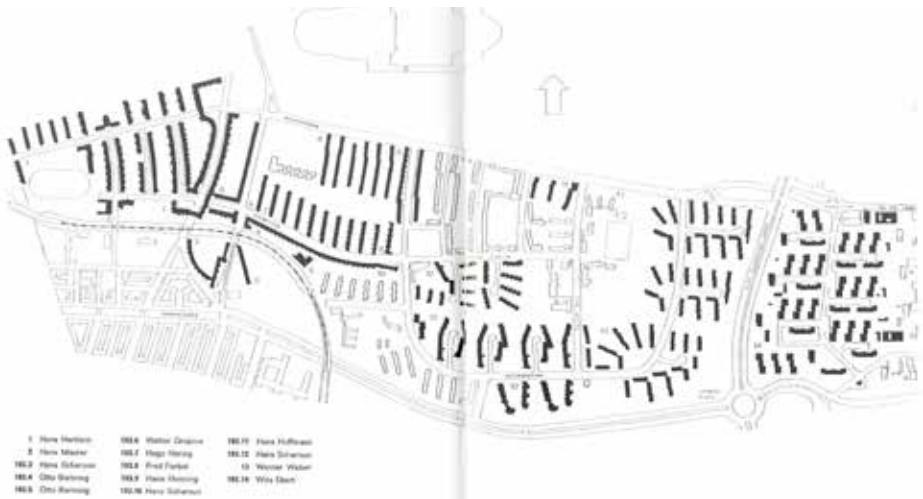

Hugo Häring

3. Siemenstadt

Siemensstadt is een stadsdeel in het westen van het district Spandau. Siemensstadt ontstond toen het bedrijf Siemens & Halske (gesticht in 1847 door Werner von Siemens en Johann Georg Halske), de voorganger van het huidige Siemens AG, hier grond kocht voor zijn expansie en in 1899 nieuwe fabrieken begon te bouwen. Spoedig werden ook woningen gebouwd en wel in de traditie van de tuinstad-gedachte. Woningbouw in 'fabrieksdorpen of -wijken' werd geïnitieerd door werkgevers, omdat ze voordeel zagen in goede woonomstandigheden voor de werknemers. Denk aan Agnetapark in Delft en Hevedorp bij Oosterbeek, alleen zijn deze van een veel kleinere schaal. Verder in de jaren 30 is deze Siedlung uitgebreid in de traditie van de Modernen: strokenbouw, platte daken en veelal maar niet altijd wit.

Met het 25-jarig jubileum in 1872 richtte het bedrijf een pensioen-, weduwen en wezenfonds op. De doelen hiervan waren om de sociale toestand van de medewerkers te verbeteren en gekwalificeerde arbeidskrachten langdurig aan de onderneming te binden. Op eigen kosten realiseerde Siemens&Halske in de voorstad Groot-Lichterfelde de eerste tramweg van de wereld. De lijn ten behoeve van de bereikbaarheid van werknemers die wel verder weg woonden, was 2,5 km lang en ging in 1881 van start. Alleen al in de eerste drie maanden vervoerde de tram 12.000 passagiers. (Terzijde: het is Siemens dat in Amsterdam de trams en de metros tellen produceert).

4. Siedlung Schillerpark

Schillerpark is een Wohnsiedlung in Wedding. In de twintiger jaren is het gebouwd naar ontwerp van Bruno Taut en geldt het als eerste grootstedelijke woonproject van het Berlijn van de Weimarer Republik. Sinds 2008 is Schillerpark samen met vijf andere Siedlungen der Berliner Moderne tot Unesco Werelderfgoed aangewezen.

Na de invoering in 1924 van de Hauszinssteuer (belasting tbv huurhuizen) waren er genoeg middelen ter beschikking voor sociale woningbouw. Opdrachtgever was de woningbouwvereniging Berliner Spar- und Bauverein. Het oorspronkelijke concept uit 1914 voorzag in Blockrandbebauung. Taut ontwierp echter in strokenbouw twee- en vierlaagse huizen

in de stijl van het Nieuwe Bouwen naar voorbeeld van de Nederlandse architect J.J.P. Oud. De andere huizen, die in rode baksteen, doen denken aan de Amsterdamse School. Vanaf het begin hadden de woningen een badkamer en balkon of loggia. Voor de was is er een gemeenschappelijk washuis. De woningen, 1 ½ - tot 4 ½ kamers, waren groot: de kleinste 40 m². De omgeving is groen en toen al met kinderspeelplaatsen toegerust.

In de Tweede Wereldoorlog zijn delen verwoest. De wederopbouw in 1951 werd geleid door Max Taut, de broer van de in 1938 overleden Bruno Taut. De uitbreiding van de wijk tussen 1954 en '59 is ontworpen door Hans Hoffmann in een aan Taut aangepaste stijl. De laatste grootscheepse renovatie had plaats in 1991. De circa 570 woningen zijn in beheer bij de Berliner Bau- und Wohnungsgenossenschaft von 1892. Zowel de bebouwing als de omgeving staat onder bescherming van monumentenzorg.

5. Weisse Stadt

Siedlung Weisse Stadt is net als Siemensstadt aan het eind van de jaren 20 ontstaan met een bijzondere financiering van het stadsbestuur, omdat de andere geldbronnen langzamerhand minder werden.

Weisse Stadt kent blokbebouwing en strokenbouw, waarbij de groene ruimten in elkaar overlopen. De bouw bestaat gedeeltelijk uit prefab elementen, waarvoor de maatvoering van de woningtypen gelijk gehouden werd. De kleuren van dakoverstekken, vensters, regenpijpen en ingangsdeuren contrasteren mooi met de witte gevels.

Uniek is het aantal voorzieningen: 25 decentrale winkels, een kindertehuis, een artsenpraktijk, een café en de in 1960 afgebroken centrale wijkverwarming en bijbehorende wasserij.

